

rell kontext, som i deras sammanfattning av undersökningen: "Genomgången [...] har gett en del svar som pekar mot att valannonserna speglar dels den politiska utvecklingen som ägt rum under perioden, dels en del förändringar som ägt rum i tidningsbranschen och i samhället i stort." (s. 177) I dessa svepande sammanhang verkar annonserna förlora sitt egenvärde. De blir som en spegel som bara visar upp det man riktar den mot. Författarna för däremot resonemanget till ett specifikt plan när de förklarar breddningen av annonsintaget: "Eftersom det var partierna som till syvende och sist bestämde var de skulle placera sina annonser, är det också rimligt att betrakta dem som pådrivande i utvecklingen." (s. 183) Problemet med den slutsatsen är att den redan finns inbyggd i analysens premisser. Någon annan slutsats hade varit omöjlig utifrån modellen med reklamköparens beslutsområden.

Bengt Johansson och Thomas Odén lyfter fram många intressanta resultat i *Politiska annonser*, framför allt i deras kvantitativa undersökningar. Deras forskning visar också att den politiska annonseringen är ett fält där det fortfarande finns mycket att undersöka. Där kommer deras omfattande genomgång av annonsmaterialet att vara en god grund att bygga på. Deras diskussioner om annonsernas utformning väcker många intressanta frågor, och liksom boken i dess helhet öppnar författarna upp för flera potentiella projekt för den som är intresserad av att undersöka den politiska annonseringens olika aspekter.

Göteborgs universitet

DANIEL ZACKRISSON

Jimmy Vulovic, *Reform eller revolt: Litterär propaganda i socialdemokratisk, kommunistisk och nationalsocialistisk press* (Lund: Ellerström 2013). 291 s.

Den europeiska mellankrigstiden framstår ofta som motsägelsefull i sin dubbelhet. Den beskrivs både som en tid av uppsluppen återhämtning efter första världskrigets trauma och som en period med ett allt kallare politiskt klimat och födelsen av en nazism, som snart skulle ge upphov till nya fador. I litteraturvetaren Jimmy Vulovics bok *Reform eller revolt* är det den senare bilden som dominerar. Vulovic undersöker svensk skönlitteratur i socialdemokratisk, kommunistisk och nazistisk press mot bakgrund av hårdnande attityder och nya politiska gränsdragningar. I centrum för analyserna står frågan hur skönlitteraturen användes som propagandamedel, men också hur den värderades och placerades in i mer omfattande samhällsteorier. Skildringen är således mer litteratursociologisk än traditionellt litteraturvetenskaplig i det att miljöerna kring skönlitteraturen är minst lika viktiga som

de litterära texterna. Det är inte heller skönlitteraturens vanliga kulturella sammanhang som står i fokus utan de politiska striderna mellan de aktuella organisationerna.

Den empiriska undersökningen består av tre kapitel med skilda teman och huvudsakliga källmaterial. I det första, med titeln "Kampen om socialismen", belyses motsättningar inom arbetarrörelsen med hjälp av kongressprotokoll, tidningsartiklar och brevväxlingar. Nazisternas framväxande organisationer berörs endast kortfattat till förmån för en grundlig utredning av reformistiskt sinnade socialdemokraters och revolutionära vänstersocialisters (senare kommunisters) ofta helt oförenliga bildnings- och litteratursyn. Skiljelinjen gick främst mellan socialdemokraternas humanistiska värdering av skönlitteraturen som betydelsefull för individens inre utveckling, och vänstersocialisternas materialistiska syn på konsten som underordnad det övergripande revolutionära målet. Vulovic menar att kommunisternas tämligen oreflekterade lojalitet med partiet och Komintern för det mesta hamnade på kollisionkurs med den socialdemokratiska tendensen att framhålla bildning som en väg till upplevelsen av samhörighet med människor ur högre och vanligtvis klassiskt bildade samhällsklasser.

Denna gränsdragning återkommer i det andra kapitlet, "Kampen om barnen", i vilket Vulovic analyserar skönlitteratur publicerad i tidningar knutna till de politiska partiernas barnorganisationer. Samtliga exempel är relativt programmatiska, även om detta drag syns tydligast i de kommunistiska och nazistiska texterna. Vulovic är noga med att påpeka att det inte går att sätta likhetstecken mellan kommunistisk och nazistisk propaganda även om inställningen till skönlitteratur på ytan kan te sig likartad. Såväl den ideologiska motiveringen som de eftersträlvade målen skilde sig radikalt åt. Icke desto mindre drar Vulovic eleganta och intressanta slutsatser just i denna jämförelse. Både kommunister och nazister insisterade på en ytterst förenklad och instrumentell syn på relationen mellan läsarna och skönlitteraturen. En god och ändamålsenlig litteratur skulle med närmast given säkerhet åstadkomma en bestämd, förutsägbar reaktion hos läsarna. Följden blev att denna litteratur också var tvungen att följa mycket bestämda riktlinjer för att inte äventyra den eftersträlvade reaktionen. Här fanns föga utrymme för romantiska svärmerier eller den idealistiska förhoppningen om att läsarna skulle komma att förädlas bara genom kontakten med den sköna litteraturen. Litteraturen skulle visa upp positiva förebilder och pedagogiskt visa hur man blev en god organisationsmedlem. Punkt.

Barntidningarnas tydliga betoning av förebilder gör denna typ av litteratur särskilt tacksam att analysera i anslutning till propagandabegreppet, i synnerhet då Vulovic rör sig i en tid då den modernistiskt influerade prosan introducerade helt andra krav på konsten och litteraturen. Debatterna kring

denna typ av litteratur behandlas i stället i kapitlet "Kampen om kulturen", vilket i linje med Vulovics övriga resultat visar att särskilt kommunister och nazister förhöll sig starkt kritiska, för att inte säga hätskt fientliga, till denna strömning, medan socialdemokraterna intog en mer svårbestämd men försiktigt positiv hållning.

I Vulovics tolkningar är det socialdemokraterna som står för värnaden inför den klassiska bildningen och dess skönlitteratur. Ibland framstår det socialdemokratiska partiet som väl statiskt och oföränderligt eftersom den romantiska bildningsidealismens långa tradition hela tiden lyfts fram och kontrasteras mot de yngre organisationernas brott med denna. Detta till trots ger undersökningen intrycket att även socialdemokraterna hade tappat något av tidigare decenniernas tilltro till skönlitteraturens fantastiska kraft. När Erik Hedén lämnade vänstersocialisterna och tilläts återvända som recensent i *Social-Demokraten*, skedde detta exempelvis på villkor att han inte på något sätt blandade sig i tidningens politik – som om litteratursidorna vore helt skilda från tidningens politiska ärende. Det var inom partiet och i partiprogrammet som den rätta vägen stakades ut, medan litteraturen tillskrevs en mer passiv, understödjande roll. Denna inställning motsvarar knappast en romantisk vision där den sköna litteraturens höga ideal blir tongivande i samhällsförändringen. I bakgrunden anas följaktligen en avmystifiering av skönlitteraturen på bredare front än den som Vulovic uppmärksammar inom ramen för kommunistisk och nazistisk propaganda.

Lunds universitet

EMMA HILBORN

Patrik Lundell, *Attentatet mot Hiertas minne: Studier i den svenska pressens mediehistoria* (Stockholm: Kungl. Biblioteket 2013). 187 s.

Titeln på Patrik Lundells bok varslar om dramatik. Författaren hade också sådana förhoppningar när en lovande arkivvolym togs fram. Nu höll det inte riktigt hela vägen. En yngling hade visserligen 1927 med en hammare angripit sockeln till den minnesvård över Lars Johan Hierta som nyligen hade avtäckts, men något politiskt dåd var det knappast. Förövaren hamnade på uppfostringsanstalt och händelsen föll i glömska.

Den får ändå tjäna som utgångspunkt för Lundells kulturteoretiska studie om hur medierna iscensätter händelser för att höja sin status. Och en forskare som är insatt i hur medier fungerar missar inte chansen att använda en titel som väcker uppmärksamhet hos den presumtive läsaren/köparen. Även om det inte sägs kan också titeln ses i ljuset av författarens kritik mot